

(המשך מעמוד 35)

היה זה נסיון נועז ובלתי-שיגורי של השומר הצעיר, שנשא פרי, להגיע לבני השכונות. הוא היה חבר קיבוץ מגידו, ועזב בגלל אפליה לטובה של חברה מהקבוצה המולנית שהקימה את המשק. איש של עקרונות. הוא נשא לאשה אשכנזיה, וילד שלושה בנים.

מישפחתו ידועה מאוד בירושלים: אחיו, אלי גיל, הוא לוחם ותיק ואחד מגיבורי הבהמה של העיר. בנו של דודו, רוני גילה, הוא אחד משני הקצינים המעורבים בפרשת המחטרת. יעקב גיל חזר בשיחתו יותר מפעם אחת והדגיש, כי גילה הוא חריג במישפחתו.

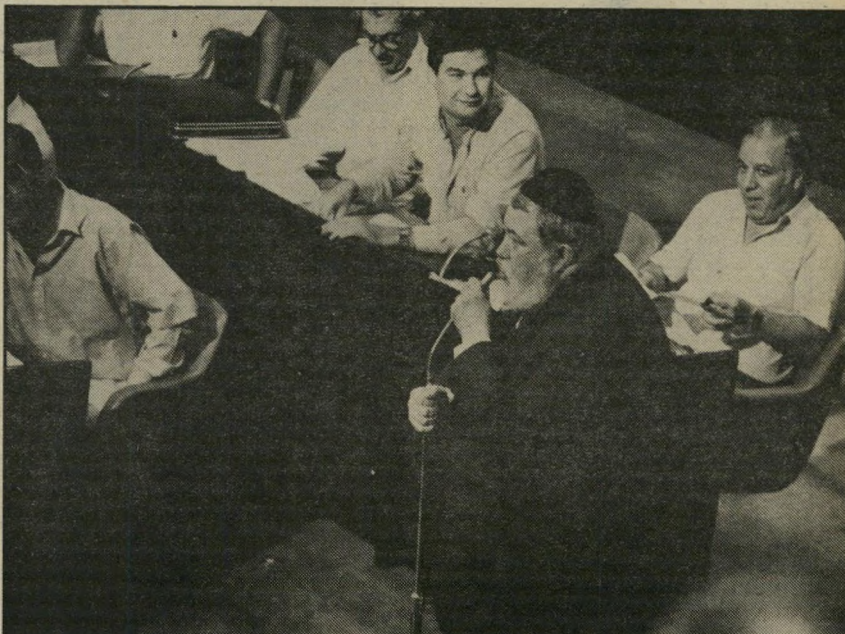
כעת, אחרי שלא נבחר לכנסת, הציעה לו מיפלטתו לרכז את נושא הנוער במיפלטת. הוא מאמין גדול בנושא. האיש שהיה מנהל אגף הנוער והספורט בעיריית ירושלים מקורב לנושא. והוא מאמין כי חינוך יקרב את בני עדות המזרח למיפלטת העבודה. כעת הוא ממשיל שרולים ועומד להיכנס עמוק לתוך העבודה הקשה המצפה לו. יחד עם זאת הוא מאמין, שבתוך פרקיזמן קצר

לשמע ממנו ממקור ראשון מה בדיוק קרה. אני יכול להגיד לך, שכל הפרשה הזו היתה אכזבה קשה ועוררה תרהמה בקרב המישפחה. המישפחה שלנו לא חונכה על קיצוניות. להיפך, היא חונכה כמה שיותר לפייס, לוותר. זה הרבר המרכזי בחינוכנו. גורלנו כולנו, אנהנו ובנינו, על הבנה, סובלנות ואהבת-הארם, על התייחסות לזולת. החינוך הזה הונחל לנו מאבות אבותינו, לפעמים עד כדי תפיסה של נציבות.

● את רוני גילה, בנו של בן-דודך, היכרת מקרוב?

מקרוב לא. פעמיים-שלוש נתקלתי בו בשיחה. השיחה האחרונה שלנו התקיימה רווקא באירוע מישפחתי עצוב, אל קיברה של אחת מבנות המישפחה. היה לי יוכוח איתו. הוא דיבר בצורה קיצונית כלפי האוכלוסיה הערבית, ותייתי איך אדם כזה, הנושא תפקיד כזה, נוקט בסגנון ובמחשבה כאלה. אך מעולם לא יכולתי לנחש כי האיש יקוט יוזמה מעבר לביטויי שבעל-פה.

אחי, שהיה יותר קרוב לרוני, התאכזב קשות. עם זאת, אני לא יכול להגיד מה בדיוק קרה לו. דבר אחד אני יודע: צריך להחזיר אותו למוטב. יהודי, גם אם חטא — יהודי הוא. דבר אחד צריך

גיל (מימין) בכנסת, ליד רמון ושריד (באמצע אברהם שסירא) אם לא יבצעו את החוק הנורווגי, אעזוב את המיפלטת!

ביותר יתוסף בחזרה התואר ח"כ לפני שמו. הוא מתנועע לכנסת באמת ובתמים, וכואב הלב לראות מה עשתה לו העובדה שהוא נשאר בחוץ.

● אתה בא ממישפחה מושרשת עמוק בירושלים.

האבא שלי עלה לירושלים מסוריה, בשנת 1900. הוא היה בן 13. פה פגש את אמא שלי, שהיא דור רביעי בארץ. המישפחה שלה היא ממוצא אורפלי, כלומר אישם בין תורכיה וסוריה — אורכידים, כפי שקראו לה בתורה. אבא בנה את ביתו בנחלת-אחים. למעשה, הבית שלנו היה הבית הראשון שנבנה בשכונה. בעיקבותיו עלו ארצה שיבעת אחיו ואחיותיו, והתרכזו בשכונה סביב בית אבי.

אני אהב מישפחה גדולה. לו עצמו היו שלושה בנים ושבע בנות, והיפה מכל היה שההורים ידעו לנתב לכל אחד מעשרת ילדיהם את נתיבותיו באין מפריע, ויחד עם זאת לכנות את הדבק היוצר את הסולידריות המישפחתית, המושרשת אצלנו עמוק.

● באמת כל אחד מבני-מישפחתך פנה לביוון שונה. אחרת אי-אפשר להסביר שבמישפחתך צמח וגדל רוני גילה, אחד משני הקצינים המעורבים בפרשת המחטרת היהודית.

רוני הוא בנו של בן-דודו. אם אניג לך, שכאשר נודע לכנדרו כי בנו היה מעורב בפרשה, ארזכתו היתה עמוקה, אנוקוט כלשון המעטת. כנדרו הוא איש קום המדינה.

אם יש כזה נחמה פורתא, אני יכול להגיד שבחברה פתוחה כשלנו גם בתוך מישפחה יש חברלים בויקה. בנו של בן-דודו הוא בהחלט יוצא דופן במישפחתנו. רבים מבני-המישפחה הם תומכים של שלום-עכשיו, חברים בתנועות השמאל ובני קיבוצים.

● אם כך, רוני גילה הוא חריג?

הוא יוצא-דופן. לא פגשתי את רוני כדי

במיקרה שלנו הצליח השומר הצעיר להנבית ורע. הוא לא חיכה שאנהנו נבוא אל הקן, אלא שלח אלינו, לשכונה, מרריך שמצא אותנו והבין, כי תפיסת השומר הצעיר של מרד הבן לא תעבור אצלנו, לכן הוא הגיע אלינו ביחד עם ההורים.

„כשהגענו כגרעין השומר הצעיר לקיבוץ בית-אלפא, נדהמנו בני עדות-המזרח, בעיני הקיבוצניקים“

המרריך שלנו, יוסף מיוחס, הקדיש לעניין ימים ויליות, וכך הקימונו את קורנחשולים, שהיה בנפרד מקרמרכו, ששכן מול קולנוע תל-אור. ושלא כמו בקרמרכו, לא נפגשנו לפעילות של יומיים בשבוע, אלא נפגשנו מדי יום, מתוך מגמה של פעילות אינטנסיבית לקרבנו להשומר הצעיר.

● איך התדרת כחניך השומר הצעיר, המקורב להגנה, עם יתר צעירי השכונה?

היו לנו ויכוחים קשים, עד לגבול המותר. ב-1948 המצב הקצין, כאשר אצל ולח"י היו הפורשים מצד אחד, ואנהנו המימסד מצד שני. כאן זה הגיע למצבים של עימות. אני זוכר שיום אחד נהרג אחד מאנשי לח"י ליד שיח' באדר. הם חשדו שמוס"מה בבני מישפחתי. באו לבית אבינו, לקחו את אברם, יצחק ויעקב — שלושת האחים — למחנה שלהם, וחקרו אותנו שתי וערב, כשיטות המחטרת.

● מה זה שיטות המחטרת?

עיניים קשורות כמיטפת ויריים קשורות לאחור ואפטות. כי למען האמת, לא נגענו, כי סיפקתי להם אליבי והם האמינו לי. אבל אחד מאחיי היה כפלמ"ח, והוא ספג את רוב המכות. אחי הגדול, שהיה איש-החבלה של ההגנה, היה מוכר להם מקודם. הם כבר נתקלו בו, וגם הוא חטף מכות. טוב, היוצרות התהפכו כעבור זמן קצר, כאשר ריכזו את אנשי-המחטרת, ומתקרים הפכו אחיי לחוקרים מטעם ההגנה והפלמ"ח.

● מהשכונה נשלחתם כגרעין לקיבוץ בית-אלפא. כיצד קיבל הקיבוץ האשכנזי את הגרעין הספרדי מירדן שלום?

זה היה נורא. זו היתה חוויה אכזרית וטראומטית. בני הקיבוץ הישוו אותנו, בני עדות-המזרח, לערבים. נחשכנו בעיניים פרימיטיביים. לא ויתרנו, הלכנו איתם מכות. הביטויים שלהם היו ממש גועניים. האמת היא כי נערך בירור בקיבוץ, ובני הנוער ננזפו. המבוגרים התייחסו אלינו אחרת לגמרי מאשר הצעירים.

● האם לפני 1948 היתה לעדות-המזרח בארץ תחושה עמוקה של קיסוח, כמו שיש להם כיום?

התחושה לא היתה עמוקה. היתה תחושה מוכנת שהם טובים יותר, כי הם משכילים. טיבעי היה שהם היו יותר מתקדמים. התחושה הזו היתה פאטאלית.

● האם היתה תחושה של רגשי נחיתות כלפי האשכנזים?

לא נחיתות, אבל התבטלות. גרנו לא הרחק מרחביה, שם התגוררה האריסטוקרטיה בככורה וכעצמה. המרחק בין נחלת-אחים ורחביה היה, למרות הקירבה הפיזית, כמו בין שמים וארץ. אבל זה לא הביא לשינאה ולאייבה.

לעומת זאת בשנות החמישים, כאשר פונו תושבי נחלת-אחים לשיכונים בקריית-היובל, החלה תחושת הקיפוח, כאשר העשירים בנו וילות ברחוב שמריהו לוי, ממש מתחת לאף של שיכוני המפונים. אני זוכר שאליעור ליבנה, אז ח"כ של מפא"י, בנה וילה ברחוב שמריהו לוי, שנחשבה אז מפוארת, ונדרש כתוצאה מכך לערוב את מפא"י. היום, מי שאין לו וילה נדרש לערוב. היה אז פרופסור פרנקשטיין, שחקר את העוני, המופרעות והפרימיטיביות. הוא חש את הברבים על כשרו כאופו מוחשי, מפני שמפוני נחלאת התנכלו בצורה אלימה לוילות. ופה בעצם התחילה האנארכיה שבאה לבטא את זעם בנייהשכונות על אי-השוויון בחברה.

● איך אתה מסביר את זה שלפני 1948 כמעט שלא היו מחארות

חברתיות, שאנשים הסתפקו במה שיש? לפני 1948 המישטר הבריטי היה נוקשה. מי שטטה טיפה מהנורמה — נתפס, הועמד למישפט והיה לו קצין מיבחן. דבר נוסף: עד 1948 רמתם של השכנים האשכנזים לא בלטה במיוחד באיכות חייה. היא בלטה באיכות האינטלקטואלית, לכן התחושה היתה של התבטלות לפני האינטליגנציה — אני לא מלומד, אז אני לא ראוי ליותר ממה שהישגתי.

● בהגנה, שרוב חבריה היו אישי כנזים, היתה אפליה לרעת בני עדות-המזרח?

לא, אבל אל תשכחי שהיו מעט מאוד בני עדות-המזרח, כי הרוב הגדול הלך לאצל וללח"י. למען האמת, גם בקיבוץ לא הרגשנו אפליה מצד המבוגרים, אלא מצד הנוער. אני, למשל, קיבלתי תפקיד של מרכז ענף-הירד, למרות שלא הייתי ברמשק. בסך-הכל, בית-אלפא היתה חממה. אבל היתה בכל זאת אפליה בינינו ובין ילדי המוסד. אנהנו רוב הזמן עבדנו, ולמדנו מעט. ילדי המוסד רוב הזמן למדו, ועבדו מעט. אני לא זוכר שזה הפריע לנו. אולי מפני שנושא הלימודים היה כבד על רוב חברי הגרעין. אחרת אני לא מבין למה התקוממו.

בסך-הכל היינו אסירי-תודה על כל מה שעשו לנו. אל תשכחי שהגריו שקיבלנו בבית-אלפא היה שונה מזה שקיבלנו בשכונה. נוספו לנו סולמות נוספים של יחסי אדם ועבודה. מקומה של ההשכלה כערך — גירויים חשובים שלא הניחו לנו עד שלא הגענו לסיפוק מבחינה אינטלקטואלית. והנה, ראוי מחברי הגרעין אחר הוא אסיאיי כעבודה סוציאלי, אחרת מנהלת בית-ספר בכאר-שבע, עוד אחר מפקח על המוסיקה בעיריית ירושלים, אחר מפקח על פעולות-תירות. בסך הכל, כל זה קרה בגלל החממה הקיבוצית שאליה נקלענו מהשכונה.

● היית בקיבוץ בתקופת מותו של יוסף סטאלין. אבל כבר נפל על הקיבוצים של השומר הצעיר. אתה בכל זאת באת מרקע אחר. איך הרגשת אז?

לא קיבלתי את כל הסמלים של השומר הצעיר באופן פשטני, בוודאי שלא את מותו של סטאלין.

יותר מכך — עזבתי את קיבוץ מגידו מפני שלא הסכמתי עם איפה ואיפה שעשו שם. הייתי חבר מזכירות הקיבוץ וקיבלנו החלטה שמי שיפר הוראה של סדרן עבודה — יועץ מהקיבוץ. לימים, חברה מהגרעין של נחלת-אחים — שהיתה במיקרה חברתי האישי — מרדה בהחלטת סדרן-העבודה, ובהצבעה הרמתי יד להוצאתה מהקיבוץ. עברה חצי שנה, וחברה מההכשרה הפולנית שהקימה את הקיבוץ מרדה — ואו פיתאום התחילו בקיבוץ להגיד אה, בה, מה. אמרתי: מה קורה פה? לפני חצי שנה סילקנו חברה שלנו, למה אתם עושים איפה ואיפה? עוד באותו היום קמתי ועזבתי את הקיבוץ ונסעתי לירושלים.

● כיצד התגלגלת לעבודה עם נוער? הגעתי מהקיבוץ לבית הרווי וקיבלתי החלטה, שלא אקבל אף עבודה וולת עבודה עם נוער בשכונות. קיבלתי רבע מישרה בעירייה.

באותה תקופה התקיים מישפט-קסטנר, והיתה לי הדומנות לעקוב אחר המישפט.

● מה היה יחסם לשואה של בני-הארץ בני עדות-המזרח, שקרוביהם לא נפגעו בשואה?

אני התוודעתי לנושא השואה הודות לתהליך החינוכי בבית-אלפא.

● וקודם לא?

לא. השואה לא נתפסה על-ידיכם באופן לאומי?

זה לא נתפס כאסון לאומי, זה נתפס כאילו מין גורל כזה, גורל עמנו.

● לא חשתם שותפות גורל?

אני חושב שכזמן שהדברים התרחשו לא היינו מודעים להם. היינו פה את חיינו כרגיל. העלימו מאיתנו מה קורה באירופה, הישוב לא היה מעורר. רק אחרי המלחמה, שבכלי-התיקשורת חשפו את מה שקרה, כשהתחילו להגיע הניצולים הראשונים לקיבוצים — רק אז תפסנו מה בעצם קרה.

השומר הצעיר החשיב מאוד את השואה, ונערכו על הנושא סימפוזיונים. אני זוכר שערכנו מישפט על חיובת חיזוקה של ס. יזהר, ואני הייתי הקטיגור, והבאתי את מראות השואה בנאום הקטיגוריה שלי, ואמרת: אל לנו לשנוא ולעשות לאחריים את אשר עשו לנו.

עוד אז, כשהייתי עול בימים, אמרתי לחברים: גם אם הערבי הוא אייב, אנהנו לא יכולים לפתח כלפיו שינאה. הערכים של אהבת האדם כאשר

„אליעזר ליבנה בנה ברחוב שמריהו לוי וילה, ונדרש כתוצאה מכך לערוב את מפא"י. היום, מי שאין לו וילה נדרש לערוב“

צעירים וצעירות מהשכונה והקים איתם ביחד את קרנחשולים. השומר הצעיר היתה אז תוכנית-עשור, והיא היתה אז טובה מבחינה חינוכית. למרות שהתנועה להעביר פעולה, אלא לפי הדוקטרינה, רווקא